

Ridi-radi-ralla, pakane on valla!

Noored ja sklerootikuist vanad, kes ei tea või ei mäleta midagi tõelistest talvedest, peaksid kohe sõitma Lõuna-Eestisse. Seal on lumi valgem ja hanged räästani - on, mida meenutada siis, kui kliima jälle soojenema ning kullerkupud jõulukuu keskel õitsema kipuvad.

Huvitav on märkida, et detsembri ilmastikunähtused on sageli kooskõlas Eesti televisioonide aastalõpu saatekavaga.

Viimati säras alla kolmandiku ajast päike, veidi näpistas pakane, edasi tuli paksult halli pilvisust. Paljud tundsid, et neile on kõvasti külma tehtud. Kui saadete reklaam oleks veidi tagasihoidlikum olnud, siis (nagu väga halva ilma prognoosi puhulgi), öelnuks inimesed: polnudki see asi nii hull.

Rekord jäi löömata

Ilmataat ebaõnnestus täielikult, nagu ütleksid spordireporterid. Kogu aasta püsis õhutemperatuur Tartumaal visalt uue soojarekordi graafikus, isegi külmad oktoober ja november ei suutnud kustutada klimatoloogide lootusi.

Finishisirgel muutus kena ilmataat ühtäkki karmiks külmataadiks. Detsembri kõik kolmandikud olid tavalisest 3 kuni 6,5 kraadi jahedamad! Kuu keskmiseks temperatuuriks Tartus arvutati $-9,3^{\circ}$, üle 5 pügala harilikust ilmast külmem näit.

See tulemus jäi Tartu 137-aastasest vaatlusreas jaheduselt 8. kohale. Viimasel poolsajandil edestas 2002. a saavutust vaid jube karm 1978. aasta detsember ($-13,4^{\circ}$).

31. kuupäeval langes tollal termomeetri piiritusesammas (allpool -20°C ei kasutata enam kraadiklaasides elavhõbedat: too tahkub -38° juures) Tartus just $38,6$ külmapügalani, Tallinnas oli terake soojem: $-32,2^{\circ}$. Maapinnal tundus pakane veel hullemana (-40 kuni -45°).

Eesti keskmiseks detsembri õhutemperatuuriks arvutati meteoroloogia ja hüdroloogia instituudis seekord $-8,7^{\circ}$. Sademeid tahkel kujul tuli vähe Tallinnas (vaid 15 mm), kaks korda rohkem aga lõunapiiril.

Valged igatsused

Eestlastel tekib suurim huvi ilmaennustuse vastu kaks korda aastas: jaani- ja jõulupühade eel, põhjapoolkera parasvöötmes elajail just viimasel puhul. Unistatakse ikka valgetest jõuludest.

Irwing Berlini kuulsa loo «White Christmas» esitas esimest korda Bing Crosby 1941. aasta 25. detsembril. Lugu püsis 11 aastat edetabelite tipus ning on tänini kolme lauldavama jõululaulu hulgas.

Muide, ühel korral - Saigonis 1975. aasta 27. aprillil - on tolle jõulumeloodia eetris kõlamine tekitanud tohutu paanika. Mitte seetõttu, et oli kevad, vaid laul oli kiire taandumise märgiks USA ja ta liitlasvietnamlaste armeele.

Läinud aasta lõpus ameeriklastel lumega vedas. Washingtonis olid jõulud valged üheksandat korda pärast 1872. aastat. USAs peetakse jõule valgeks, kui maas on vähemalt tolli jagu lund.

Texases olid pühad isegi liiga valged, nagu liikluskorraldajad kurtsid: lumi ja libedus tekitasid suuri troppe kiirteedel.

Inglismaal ollakse vähenõudlikud - jõule loetakse valgeks, kui Londoni ilmajaama katusele langeb 25. kuupäeval kas või üks lumehelbeke. Seda juhtub seal aga väga harva. Ses suhtes oleme brittidest kaugel ees: Tartumaal on viimase poole sajandi jooksul olnud igast viiest jõulust neli valged - usu või mitte.

Suured meteoroloogiakeskused on jõudnud teha ka maailma ilma kokkuvõtteid. Erinevail hinnanguil oli 2002. aasta soojuselt teisel kohal 1860. aastast praeguseni. Kõrgem on maakera temperatuur olnud vaid 1998. aastal.

Mis siis Eestil vastu panna on? Nagu enne mainitud, olime soojarekordile lähedal, kuid isegi külmale aastalõpule vaatamata on möödunud aastast Tartumaal viimase 137 aasta hulgas soojemad olnud vaid kümme aastat! Palavaimad on olnud 1989. (7,2°) ning hiljutine 2000. a (7,1°), seekordne tulemus oli 6,3°C.

Rekordiliselt palju oli mullu näha päikest - üle 2100 tunni, tervelt neljandiku jagu keskmisest rohkem.

50 ja 100 aastat vana ilm

1902. aasta jõulukuu oli Tartus käre (-8,8ᵣ), sademeid tuli 34 mm.

Postimehe kirjasaatjad aina kurtsid karmi talve ja aasta üle. (Aasta oli ülijahe: vaid 2,8ᵣ.)

Läänemaalt. Nagu suvi iseäraline oli, nõnda ka tali. Külmetamine kestab senini. Üks Kiltsi valla mees eksinud suure härmatise tõttu teelt ja öösel külmanud kõvaks.

31. detsembril vaeti Postimehe juhtkirjas aktuaalseid ilmaelude probleeme: «See on meie rahvale raske aasta, mida lõpetame. Terve maa käib kitsikuse aegadest läbi. /.../ Meie rahva eluküsimuseks on rahvahariduse asi... Et vangikojad varguse ülikoolid on, kus ka need, kelle jalg kogemata vääratab, täielisteks kurjategijateks tehtakse, on üleüldse tuttav.»

1903. aasta avanumbris kirjeldati aasta tulekut Tartus: «Raekoja kell hakkab kaksteistkümme saama. Suurturg on rahvast murruna täis. Inimesed tungivad üks teisest läbi, sõeluvad edasi tagasi.

Nii pea kui pikk seier lühikest katma hakkab, tõuseb sarnane läbilõikav kisa, et kõrvadele liiga kipub tegema. Mõne minuti pärast võib häälest «proost neijaar!» ära tunda (peab vist tähendama «head uut aastat!»).

1952. aasta detsember oli Tartus tavalisest soojem (-3,3ᵣ) ja sademeterohkem (49 mm). Lund oli maas nagu 50 aastat varem ja hiljem - veidi alla 30 cm.

Tähtsamaks ilmasündmuseks oli tappev sudu Londonis kuu esimestel päevadel. Mürgises õhus oli nähtavus vaid meetri ümber. Hukkus ligi 4000 inimest, pealinnas ei jätkunud ei lilli ega kirste.

Ilmateadlane **Ain Kallis**